WINTER 2019/2020

EROPUIT!
ZIE PAG. 18

VOOR IEDEREEN DIE VAN DE

FRIESE NATUUR HOUDT

AANVALSPLAN WADVOGELS

VLIJTIGE WERKSTERS

It Fryske Gea

It Fryske Gea

It Fryske Gea heeft als doelstelling de bescherming, het behoud en de ontwikkeling van natuur, landschap en cultureel erfgoed in de provincie Fryslân.

De vereniging zoekt per 23 juni 2020:

Een nieuwe voorzitter (m/v)

Twee nieuwe bestuursleden (m/v)

Meer informatie over de vacatures en de sollicitatieprocedure vindt u op: www.itfryskegea.nl/bestuur

Voor vragen over de vacatures kunt u contact opnemen met de voorzitter van de sollicitatie-commissie, mw. J. (Jeltsje) van der Meer-Kooistra, via het secretariaat van de vereniging, tel. 0512-381448 of info@itfryskegea.nl

Kandidaten dienen uiterlijk 15 januari 2020 te reageren (kandidaatstelling met motivatie en CV) via info@itfryskegea.nl

Rotshuizen Geense
ADVOCATEN

Van oudsher is Rotshuizen Geense Advocaten betrokken bij natuur, natuurbeheer en dus bij It Fryske Gea. We zijn trots op ons partnerschap waarmee we invulling kunnen geven aan maatschappelijk relevante zaken.

gepassioneerd, betrokken

Prins Hendrikstraat 8, 8911 BK Leeuwarden | Postbus 222, 8901 BA Leeuwarden
Telefoon +31 (0)58 21 22 444 | Fax +31 (0)58 21 33 666
E-mail info@rgadvocaten.nl | Website rgadvocaten.nl

INHOUD

Laat anderen ook genieten van uw mooiste natuur-momenten. Doe mee aan onze fotowedstrijd!

6 FOTOWEDSTRIJD

De rode bosmier verdwijnt in een aantal gebieden. Lees waarom we deze vlijtige beestjes niet willen missen.

8 VLIJTIGE WERKSTERS

Het gaat niet goed met de wadvo-gels. Tijd voor actie! Lees meer over het aanvalsplan van It Fryske Gea en haar partners langs de Waddenkust.

20 WIJ & WADVOGELS

Lees hoe de Tweede Wereldoorlog en vleermuizen elkaar vinden op het Ketliker Skar.

25 OORLOG EN ECOLOGIE

COLOFON

'It Fryske Gea' is een uitgave van
It Fryske Gea, provinciale vereniging
voor natuurbescherming in Fryslân.
Postbus 3, 9244 ZN Beetsterzwaag
Telefoon 0512-381448
Rabobank NL21RABO 0143332309
E-mail: info@itfryskegea.nl
Website: www.itfryskegea.nl
ISSN 1387-0890

Redactie
Nynke Andree, Dico de Klein, Wendy Thomassen, Henk de Vries, Theun Wiersma en Ben Wagenaar

Bureauredactie
Schrijfburo Terwisscha en Wagenaar, Leeuwarden

Medewerkers aan dit nummer
Roely Boer, Marrit de Schiffart, Fokko Bosker, Douwe Kootstra, Douwe van der Meulen, Amber Boomsma, Schrijfburo Terwisscha en Wagenaar, Henk Dilling, Sytske Rintjema, Mark Hilboezen, Wendy Thomassen

Fotografie
Kolleksje Tresoar Haije Bijlstra, H. Bosma, Erik Buis, Domin Dalessi Kina, Tim Faassen Kina, Hendrik van Kampen, Dick Klees Kina, Dico de Klein (cover), A. Koers, Stoelwinder fotografie Kina , Fonger de Vlas, P. Wiersma, Theun Wiersma

Opmaak
Gerke A. Hofstra/Grafysk, Franeker

Druk
SMG-Groep Hasselt

EN VERDER IN DIT NUMMER:

4 GeaNijs
11 Gulle gever
13 Wandelroute Lendevallei
17 Column Douwe Kootstra / puzzel
18 Op avontoer yn de Fryske natoer
22 Aankoop dankzij crowdfunding
24 Tuinteam Wiidpleats
26 Bijzondere Waarnemingen

Algemeen Nut Beogende Instelling ANBI
CBF ERKEND GOED DOEL
FSC www.fsc.org MIX Papier van verantwoorde herkomst FSC® C113888
Wij worden gesteund door NATIONALE POSTCODE LOTERIJ
KLIMAATNEUTRAAL PRODUCT

Contributieschema: leden € 19,50, leden voor het leven € 400,-. Het lidmaatschap kan schriftelijk tot één maand voor het begin van een nieuw jaar worden opgezegd.

GEANIJS

Voor meer informatie: **WWW.ITFRYSKEGEA.NL/ACTUEEL**

Natoer fan libbensbelang

Op het moment dat ik dit schrijf, zijn de boerenprotesten over de stikstofproblematiek net achter de rug en zijn we in de fase van opinievorming terechtgekomen. Hopelijk gaan we vlot daarna met elkaar praten over oplossingen. De één schreeuwt nog harder dan de ander, denkt de wijsheid in pacht te hebben en het gelijk aan zijn of haar kant.

Als we objectief naar de feiten kijken, kunnen we niet volhouden dat er niets aan de hand is. Eén van de basisvoorwaarden voor een leefbare omgeving, schone en frisse lucht, staat onder druk. Mens, plant en dier hebben daar allemaal belang bij. Al decennialang lijden onze natuurgebieden, en de soorten die er leven, onder de inwaai van meststoffen. Als natuurbeheerders dachten we lang dat we onze natuurgebieden met extra beheer nog wel in conditie konden houden. Maar dat gaat niet lukken als er niets verandert in de omgeving en er voortdurend ongewenste meststoffen blijven binnenkomen. Inmiddels zien we met lede ogen aan hoe kenmerkende Friese plant- en diersoorten in de oorspronkelijke, schrale natuurgebieden uitsterven.

De druk op de natuur is groot. Gelukkig wordt er naar oplossingen gezocht. Oplossingen die door de gehele maatschappij mogelijk gemaakt moeten worden. Oplossingen waarin meer duurzame vormen van landbouw de sleutel zijn. Denk aan natuurinclusieve landbouw, waarbij natuur onderdeel is van de bedrijfsvoering. Of een stapje verder; kringlooplandbouw waarbij de invloed op de omgeving geminimaliseerd wordt. Alleen dan kunnen we planten, dieren en hun leefgebied adequaat beschermen.

Het landschap van Fryslân verandert en dat is van alle tijden. Gelukkig heeft hetzelfde landschap nog steeds haar eigen karakter. Maar wat is dat eigen karakter eigenlijk? Is dat in beelden te vatten? Wij dagen u uit uw mooiste plekje in onze natuurterreinen te fotograferen en naar ons te sturen. It Fryske Gea bestaat volgend jaar negentig jaar. We willen daarom de schoonheid van het Friese landschap, zoals u dat ervaart, met zoveel mogelijk mensen delen.

Tot slot. Samen, met elkaar moeten we waken over onze belangrijke natuur en ons mooie landschap. Voor ons zelf, maar ook voor onze (klein)kinderen! It Fryske Gea doet dat graag namens u!

Henk de Vries, directeur

Bewuste burgers

Ze is lerares Frans en moeder van drie kinderen. Met zorgvuldig koopgedrag hoopt ze onze wereld voor hen en de daaropvolgende generaties te bewaren. Dat gaat met vallen en opstaan, want milieubewust leven is soms duur en vaak een heel gedoe. Of valt dat wel mee? “De kentering kwam toen mijn zus me een linkje stuurde naar een verhaal over iemand die geen plastic gebruikte. Toen ik dat gelezen had, ging er een knop om. Ik realiseerde me dat anders leven mogelijk is en besloot dat meteen in de praktijk te brengen.” Zo begint een interview met Anita Boer uit de serie ‘Bewuste Burgers’ over mensen die zich inzetten voor natuur en milieu. De artikelenserie wordt mogelijk gemaakt door Burgerinitiatief Kening fan ‘e Greide, Friese Milieu Federatie en It Fryske Gea. Benieuwd naar de verhalen?
Kijk op: www.itfryskegea.nl/bewuste-burgers

Schrijven in het skriuwersarkje

Vlakbij de Feanhoop ligt het bekende ‘skriuwersarkje’ dat vroeger in het bezit was van de Friese schrijver Rink van der Velde. Elk jaar krijgen verschillende schrijvers/dichters de gelegenheid om op deze inspirerende plek te werken aan hun oeuvre. Het arkje ligt namelijk in het rustige natuurgebied Petgatten de Feanhoop. Geïnteresseerd in de mogelijkheden om in 2020 enkele weken gratis gebruik te maken van het arkje? Om daar in alle rust bezig te zijn met de Friese literatuur of literatuur in een Friese streektaal? Kijk op www.itfryskegea.nl/skriuwersarkje

foto: Kolleksje Tresoar, Haije Bijlstra

Sterk foar fisk

Als natuurorganisatie doen we veel voor vissen en werken we mee aan verschillende vismigratieprojecten en maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit. Meer dan de helft van ons eigendom, ruim 10.000 hectare, bestaat uit water en waterrijke gebieden, waarin vissen een belangrijke schakel vormen in het ecosysteem. Denk bijvoorbeeld aan gebieden als De Alde Feanen, de Blauhúster Puollen en de Friese IJsselmeerkust. Ook verhuren we in een aantal van onze gebieden de visrechten aan sport- en beroepsvissers. Wat nog ontbrak was een beleidsplan voor visbeheer. Dat gemis is verleden tijd met ‘Sterk foar fisk’. Met dit visbeleidsplan geven we richting aan onze missie en visie wat betreft de Friese waternatuur en de visgemeenschappen.
Voor meer informatie:
www.itfryskegea.nl/sterk-foar-fisk

foto: Domin Dalessi Kina

HANDYMAN STEUNT PROVINCIALE LANDSCHAPPEN

Met de opbrengt van ingezamelde cartridges wil onderdelenwinkel Handyman een bijdrage leveren aan natuur en landschap dicht bij huis. Jaarlijks zamelt de organisatie 300.000 lege cartridges in om ze een tweede leven te geven. Wilco de Groot, directeur van Handyman, vindt het een logische stap om de Provinciale Landschappen, waaronder It Fryske Gea, te steunen uit de opbrengst van de lege cartridges: “We merken dat het bewustzijn voor natuur en milieu ook bij onze klanten groeit. Onze ambitie is dan ook om iets te betekenen voor de natuur én voor onze klanten. Hoe mooi is het dat we met deze actie kunnen bijdragen aan de natuur dicht bij huis?”

SCHENKINGEN

It Fryske Gea ontvangt regelmatig steun in de vorm van schenkingen, legaten en erfenissen. Graag bedanken wij u voor deze extra steun. Wilt u een gift overmaken? Gebruik dan bankrekeningnummer NL 17 RABO 03090 80355

Legaat dhr. A. de Vries

W. Luchtenveld, Den Haag: periodieke schenking € 240,-

Legaat mw. G. de Boer-van Klaarbergen

Coöperatiefonds Rabobank Heerenveen-ZO Friesland, t.b.v. vleermuisbunkers Ketliker Skar: € 5.000,-

J. Lok, Amsterdam, n.a.v. 86e verjaardag: periodieke schenking € 860,-

Nalatenschap dhr. J. Wouda

Prins Bernhard Cultuur Fonds/ Kijlstra Smid Fonds, t.b.v. vleermuisbunkers Ketliker Skar: € 2.500,-

Fam. De Groot, n.a.v. 60-jarig huwelijksjubileum, t.b.v. de Rikkinge Es: € 380,-

Wist u dat een periodieke schenking een interessant fiscaal voordeel biedt? Als u uw schenking gedurende minimaal vijf jaar doet, dan is het schenkingsbedrag volledig aftrekbaar voor de belasting. Hiervoor is een akte nodig. Maar daarvoor hoeft u niet naar de notaris, want It Fryske Gea kan de akte voor u verzorgen. Onze adviseur Jan Bart Uildriks helpt u graag. U kunt hem bereiken via 0512-381448 of j.uildriks@itfryskegea.nl

Medewerker AAN HET WOORD

Ane Zijlstra
projectleider

“Ik sjoch mei nocht werom,” reageert Ane Zijlstra, voormalig districtshoofd en tegenwoordig projectleider bij It Fryske Gea, als zijn aanstaande vertrek ter sprake komt. Een echte natuurman die op 12 februari, na 38 jaar natuurbeheerder te zijn geweest, met pensioen gaat. “Koarte linen en net te folle bureaukratie binnen de organisaasje, dat wurket motiverend. Ik ha dêrom mei in soad nocht lieding jûn oan district Súd fan It Fryske Gea. De kombinaesje fan it útfieren fan behearwurk en it meiwurkjen oan projekten as lânynrjochting ‘Beekdal Lende’ en ferskaete oare oanlis fan nije natoer, hat my in soad foldwanning jûn.”

Nieuwe *natuurgidsen*

Ze zijn inmiddels al een aantal maanden actief: onze nieuwe lichting vrijwillige natuurgidsen. Elf belangstellenden volgden in het eerste half jaar van 2019 een cursus onder leiding van Lydia Barkema. En met succes! Na een eindpresentatie over het ‘eigen natuurgebied’ kon elke deelnemer zijn/haar certificaat in ontvangst nemen. Daarmee is It Fryske Gea weer een groep natuurgidsen rijker! En dat is maar goed ook, want de belangstelling voor onze excursies en andere activiteiten groeit nog steeds!

Foto: Theun Wiersma

Voorste rij: Adriaan de Lange, Lien Djurrema, Hendrik Haanstra en Cees-Jan Visser. Achterste rij: Lysbeth Nicolai, Klaas Haringa, Lydia Barkema, Gosse Bakker, Ymte Yntema, Joop Moed, Johannes Herder en Frank Hoekstra.

ANBI-status It Fryske Gea
Voor de Belastingdienst zijn éénmalige giften aan een goed doel aftrekbaar wanneer u meer dan één procent (1%) van uw inkomen schenkt.
www.itfryskegea.nl/steun-ons

FOTO WEDSTRIJD KIEK 'ES!

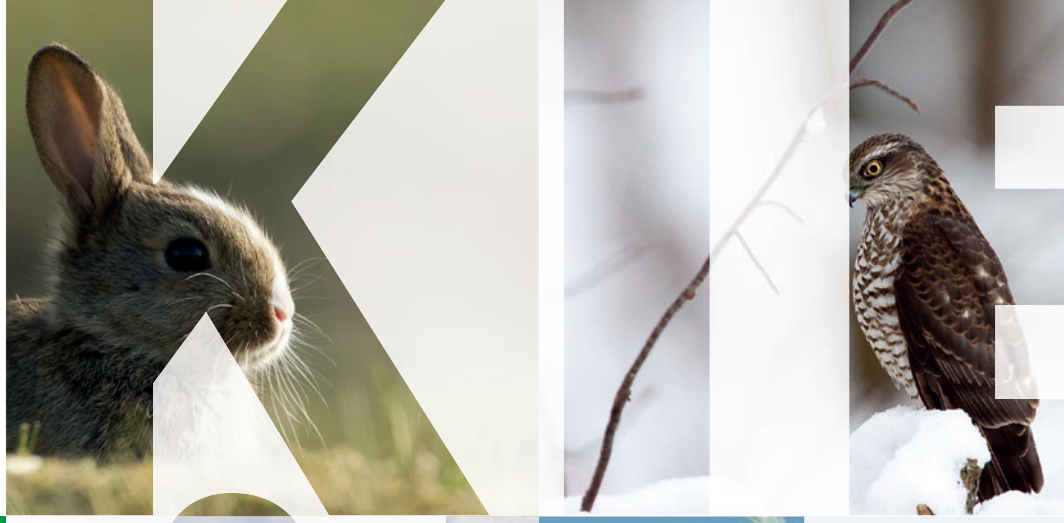

90 jaar

AL 90 JAAR ZORG
VOOR ONZE NATUUR

Fryslân is rijk bedeeld met prachtige natuur. De unieke wadden, de kleurige graslanden, de meren en plassen, de moerassen, de paarse heide, de mooie bossen, etc. Steeds weer ontdek je plekjes die de moeite waard zijn. Waar je volop van kunt genieten en... anderen ook van kunt laten genieten! Daarom organiseert It Fryske Gea in het kader van haar 90-jarig jubileum in 2020 een fotowedstrijd.

De Friese natuur is mooi vanwege haar variatie. De Waddeneilanden in het noorden, het coulisselandschap in het zuiden, de afwisselende IJsselmeerkust in het westen en daar tussenin de heide en de Friese meren. Met elkaar een ongekende combinatie van verschillende landschappen.

De natuurterreinen van It Fryske Gea zijn de moeite van het bezoeken dan ook meer dan waard. Waar je ook heen gaat: je beleeft de natuur altijd van dichtbij. En in zoveel verschillende gedaanten. Natuur is verandering. De natuur leeft in seizoenen, toont zich elke dag, elk jaar anders. En naast grote vormen kent de natuur ook duizend en één details, een schatkamer vol kleur en verfijnde vormgeving. De schoonheid van de natuur in onze provincie is al ontelbare malen fotografisch vastgelegd. Ze inspireert zowel menig amateur- als beroepsfotograaf tot het vastleggen van al het moois dat er is. En of het nu met een professionele camera is, of met een 'gewoon' mobieltje: weidse landschappen, prachtige vergezichten, verrassende details en niet te vergeten de mens die geniet. Stuk voor stuk zijn het belevenissen. Momenten die we vaak ook graag met anderen delen!

Fotowedstrijd

Doe mee met de fotowedstrijd *Kies 'es!* en laat zien hoe mooi de Friese natuur is. Trek erop uit, ontdek de Friese natuur en laat anderen meegenieten van de natuurgebieden die it Fryske Gea beschermt!

Dat kan nu met onze speciale fotowedstrijd, die wordt georganiseerd in het kader van ons 90-jarig bestaan in 2020. Een heel jaar lang jouw mooie natuurmomenten delen met de andere leden van It Fryske Gea. En dat zijn er met ca. 36.000 heel wat! Maar ook niet-leden zien wellicht jouw ingezonden foto voorbij komen.

LANG LEVE DE FRIESE NATUUR!

90 jaar It Fryske Gea

Thema

Het thema van de fotowedstrijd *Kies 'es!* is 'Hoe zie jij de Friese natuur?'. Hoe je dit fotografisch verbeeldt, dat mag je helemaal zelf weten. En omdat er elk jaargetijde wel wat is te beleven of van te genieten, zijn er vier categorieën: winter, voorjaar, zomer en herfst.

'TREK EROP UIT, ONTDEK DE FRIESE NATUUR EN LAAT ANDEREN MEEGENIETEN!'

Zo werkt het:

- Upload jouw foto(s) via onderstaand adres.
- Ieder seizoen selecteert onze vakjury de beste 10 foto's uit alle inzendingen.
- Het publiek kan daarna stemmen op deze 10 foto's.
- De foto met de meeste stemmen wint de eerste prijs.
- Zo volgen de tweede en derde prijs.

Zie voor alle informatie op: www.itfryskegea.nl/kiek-es

Voor wie is de fotowedstrijd?

Iedereen mag meedoen! (Nou ja, bijna iedereen, m.u.v. bestuur/medewerkers van It Fryske Gea.) Het gebruik van alle soorten fotoapparatuur is toegestaan.

Prijzen

Jouw beloning? Anderen laten meegenieten van de mooiste plekjes in de Friese natuur! Maar natuurlijk zijn er ook prijzen, zoals een weekendje weg in de natuur voor de hoofdwinnaar. Daarnaast maken wij van alle winnende foto's een tentoonstelling en publiceren we de winnende foto's in dit magazine.

Doe mee!

Ben je enthousiast geworden en wil je graag meedoen aan de fotowedstrijd 'Kies 'es'?

Stuur jouw foto in via: www.itfryskegea.nl/kiek-es

Het verdwijnen va

Wie regelmatig in het bos komt, kent vast de hoge koepelvormige bulten. Een beetje een mysterieuze hoop, soms ruim een meter hoog. Mierenbulten, gebouwd door die ijverige, kleine rode bosmier. Is het erg dat deze beestjes verdwenen zijn op het Ketliker Skar en in het Rysterbosk? Wat moet je nou met een mier? Schoen erop en hij is plat. Fout, want deze kleine bezige werkers zijn zeer nuttig. Ze verkruimelen de bosgrond en ruimen veel schadelijke dieren op. Het onderzoek van Corine Bos is daarom geen overbodige luxe.

Tekst: Roely Boer

foto: Stoelwinder/KINA

Eerst even wat feitjes. Wie denkt een mier is een mier, heeft het mis. Zo is de rode bosmier onderverdeeld in vier soorten: de kale, de behaarde, de zwartrug en de stronkmier. De laatste komt alleen in Ommen voor, de enige populatie in Nederland. De zwarte herken je aan een duidelijke zwarte vlek op het borststuk en de behaarde en kale aan het al dan niet hebben van haartjes. Echt gemakkelijk is dat onderscheid niet te maken. Niet alle behaarde rode bosmieren zijn even 'behaard' en niet alle kale bosmieren zijn helemaal kaal. Dus weet maar eens bij welke soort de mier hoort als je er eentje ziet lopen.

Verdwenen

Het onderzoek van Corine richtte zich op de kale en de behaarde bosmier, de Formica polyctena en rufa. "Als ik het veld inging voor onderzoek, kon ik alleen determineren met een loepje," vertelt Corine. "Ik heb natuurlijk wel in het Ketliker Skar en het Rysterbosk gezocht of ik toch niet een rode bosmier kon vinden, maar ze waren echt onvindbaar. Frappant is dat ze wel voorkomen in nabijgelegen natuurgebieden, zoals in de Bremer Wildernis in Gaasterland en de Kiekenberg in de buurt van het Ketliker Skar. Daar vind je zo'n vijfentwintig nesten en is het aantal zelfs gegroeid. Natuurlijk heb ik ook andere gebieden onderzocht waar ze wel voorkomen, zoals bijvoorbeeld de Delleboersterheide, het Drents-Friese Wold en het Dwingelderveld."

Miereneters

Tot 1990 kwam er een forse kolonie kale en behaarde bosmieren voor in het Ketliker Skar, zo'n vijftig nesten, terwijl dat er in 1983 zelfs nog honderddertig waren. Maar in 2018 bleek dat de rode bosmier hier onopgemerkt helemaal was verdwenen. Ook in het Rysterbosk was halverwege de jaren negentig geen rode bosmier meer te bekennen. "Het onderzoek wees uit dat hier geen duidelijke verkla-

n de rode bosmier

foto: Stoelwinder

ring voor is, maar wel welke variabelen er aan ten grondslag liggen."

De soort en de leeftijd van de bomen zijn bijvoorbeeld van belang, vanwege het kroondak van het bos. Een dichte bladerkroon zorgt voor schaduw en mieren gedijen juist bij (zon)licht. Mieren zijn vaak te vinden in percelen met naaldbomen zoals lariks en fijnspar. Plekken met braam en hulst daarentegen lijken ze juist te mijden. "Ik heb natuurlijk ook gekeken naar predatoren. In beide natuurgebieden zitten dassenburchten en dassen eten mieren. Ook de vos en de fazant zeggen geen nee tegen een mierenhapje. Maar de echte miereneter is de groene specht. Voor deze vogel is de mier een belangrijke voedselbron. Ik heb echter geen link kunnen leggen tussen de aanwezigheid van predatoren en het verdwijnen van de mieren."

Nuttige beestjes

Bosmieren mogen dan nietige beestjes zijn, ze zijn wel heel nuttig en uitermate belangrijk voor het ecosysteem. Ze verkruimelen de bosgrond en zorgen zodoende voor voldoende beluchting en de vermenging van voedingsstoffen. Ook ruimen ze schadelijke dieren op. Bovendien zijn hun hoge koepelnesten een ideaal leefgebied voor andere diersoorten.
Ze zorgen voor ecologisch evenwicht omdat ze er als zogenoemde 'paraplusoorten' mede verantwoordelijk voor zijn dat er andere diersoorten in het natuurgebied voorkomen. Tot slot vormen ze een belangrijke voedselbron voor andere dieren. Niet zo verwonderlijk dat It Fryske Gea de rode bosmier graag ziet terugkeren in het Rysterbosk en het Ketliker Skar. Meerdere onderzoeken laten zien dat herintroductie niet eenvoudig, en van veel factoren afhankelijk, is.

"Mieren gedijen bij zonlicht"

foto: Tim Faassen/KINA

foto: Tim Faassen/KINA

Over Corine

Als meisje zat ze uren voor een bakje naar het rupsje van de gehakkelde aurelia te kijken tot het ging vervellen en een vlindertje werd. Als echt natuurmens is het daarom niet vreemd dat de in Drachten geboren en getogen Corine Bos (23) koos voor de studie Bos- en natuurbeheer, met de master Forest and Nature conservation, aan de Wageningen Universiteit. Biologie vond ze te veel op celniveau gericht en diermanagement te economisch. Toen ze voor een stage geen emplooi vond bij een ecologisch adviesbureau, zocht ze verder. Zo kwam ze bij It Fryske Gea terecht. Voor de natuurorganisatie mocht ze het verdwijnen van de rode bosmier op het Ketliker Skar en in het Rysterbosk onderzoeken. De vele variabelen die aan het verdwijnen in de twee natuurgebieden ten grondslag liggen, spraken haar als wetenschapper erg aan. Onder begeleiding van Sytske Rintjema en Chris Bakker startte ze haar onderzoek en studeerde recent af.

foto: Dick Klees/KINA

Dol op zoet

Rode bosmieren ruiken goed en signaleren verschil in zwaartekracht waardoor ze graag hun nest bouwen tegen een helling, bijvoorbeeld een boom. Bijzonder dat ze daarvoor de zonnestand gebruiken als oriëntatiepunt. Hun nesten, die wel twee meter hoog kunnen worden, bouwen ze met alles wat ze in het bos vinden in een omgeving van zo'n tweehonderd meter.

Hier zoeken ze ook hun voedsel. Mieren zijn dol op zoet, vandaar onze benaming 'mierzoet' als iets heel erg zoet is. Ze houden daarom bladluizen 'als vee'. Die scheiden namelijk druppeltjes 'honingdauw' uit en dat vinden mieren heerlijk. En wat te denken van de rupsen die ze meenemen naar het nest als voedsel voor de larven. Mieren zijn dus ook prima inzetbaar als plaagbestrijders. Volgens Corine wees recent onderzoek uit dat de aanwezigheid van de bosmier effect heeft op het voorkomen van teken: er zijn minder teken in een gebied waar de bosmier leeft.

Minder teken in gebied met bosmieren

De nesten van de kale en de behaarde bosmier verschillen enorm. Een kolonie van de behaarde bosmier is monogyn (heeft één koningin) en telt meerdere werksters, soms wel zevenhonderdduizend. Als zij wegvliegt, komen de mannetjes achter haar aan en stichten een nieuw nest. De kale soort heeft meerdere koninginnen, waarvan een aantal met de werksters wegloopt en vijftig meter verderop een nieuw nest bouwt. "Van deze soort zie je vaak meerdere nesten op één locatie." De koepelnesten van de rode bosmier zijn belangrijk, maar ook heel bijzonder. Soms liggen ze decennialang op dezelfde plek als 'monumenten in de natuur'. Maar val of stap er niet in, want dat is verre van aangenaam!

foto: Dick Klees/KINA

foto: Tim Faassen/KINA

"TANTE NEL EN OOM TINUS LIETEN ALLES NA AAN DE NATUUR"

Frits de Jongh en zijn zussen Jolijt en Ruth verzorgen de afhandeling van de nalatenschap van hun tante en oom. Het bedrag gaat volledig naar Natuurmonumenten en It Fryske Gea.

Tekst: Kirsten Dorrestijn, Beeld: Erik Buis

"Ik noemde haar mijn lievelingstante," zegt Frits de Jongh. "Dat was een grapje, want ik had er maar één. Tante Nel was ongehuwd en toen wij klein waren, kwam ze vaak bij ons op bezoek. In de vakanties gingen mijn zussen en ik om de beurt bij haar logeren. Pas op latere leeftijd, ze zal in de veertig zijn geweest, ontmoette ze haar man. Oom Tinus was klokkenmaker in Franeker. Als we op bezoek kwamen, gingen we polsstok springen. In die tijd waren ze al geïnteresseerd in de natuur, vooral weidevogels. 'Hoor, dit is het geluid van een grutto,' zei tante Nel. Oom Tinus was doof, maar hij kon aan het gedrag van een vogel zien of hij een nest had."

Hoewel ze allebei veel interesses hadden, leefden ze eenvoudig en werkten ze lang door. In de loop der tijd hebben ze daardoor heel wat geld gespaard. Al tijdens hun leven lieten ze weten dat ze dat volledig aan Natuurmonumenten en It Fryske Gea wilden schenken. Toen tante Nel in 2017 overleed, vier jaar na oom Tinus, hebben we direct contact opgenomen met beide organisaties. We hebben ze uitgenodigd in hun huis in Franeker om iets te laten zien en te vertellen over hun leven. Samen met Natuurmonumenten en It Fryske Gea zoeken we naar een bestemming die het best past. We denken aan de aankoop van grond voor weidevogels. Hun nalatenschap aan de natuur geven, past heel erg goed bij tante Nel en oom Tinus."

> "We kijken samen welke bestemming het beste past"

Mogelijkheden

Voor informatie over de mogelijkheden van schenkingen etc. kunt u contact opnemen met onze adviseur Jan Bart Uildriks, telefoon 0512-38 14 48 of email: j.uildriks@itfryskegea.nl

Speciaal voor leden van It Fryske Gea

Voordelen van het Groen & Fit Collectief

Lekker actief en ontspannen in de natuur is de ideale basis voor een fit en gezond leven. Samen met natuurorganisaties hebben we daarom het Groen & Fit Collectief ontwikkeld.

Als lid van It Fryske Gea krijg je voordelen zoals 4% korting op de basisverzekering en 8% korting op de aanvullende verzekeringen.

Hoe werkt het?
Je kunt je bij ons voor het collectief aanmelden als je lid bent van it Fryske Gea.

Ga naar **defriesland.nl/itfryskegea**

De Friesland

defriesland.nl

Deze 4 pagina's kunt u vouwen tot een folder!

WANDEL ROUTE

Informatie

Terug in de tijd

De Lende was ooit een lustig meanderende rivier. Na een dijkdoorbraak in 1825, waarbij Wolvega onder water kwam te staan, veranderde dat beeld. Grote stukken werden rechtgetrokken, bedijkt en beschoeid. Moerasland werd ingepolderd.

Vandaag de dag krijgt de Lende haar oorspronkelijke karakter stukje bij beetje terug. Mede dankzij inspanningen van It Fryske Gea zijn polders weer omgevormd tot nieuwe natuur. De Lendevallei wordt vochtig gehouden door een ingenieus systeem van sloten, stuwen en kleppen. Meanders worden gedeeltelijk weer in oorspronkelijke vorm teruggebracht. Flora en fauna krijgen een stevige oppepper.

Wandel- en fietsroute

Door de Lendevallei, en dan met name door de Helomapoolder, de Driessenpoolder en het Oolde Stroomdal, lopen verschillende vrij toegankelijke wandelpaden. U kunt er ook prachtig fietsen over het pad langs de Lende tussen de Kontermansbrug en aan de Driewegsluis.

Ontdekken

Bekijk het panorama vanaf de wandel- en fietsbrug over de Lende. Hier is het zicht over de rivier fenomenaal. Of bewandel het pad Grote Vuurvlinder dat verwijst naar een icoon onder de vlinders. Bezoek de fraaie vogelkijkhut en loop langs de 'wandelende molen' de Gooijer die nog steeds actief is.

Informatiepanelen

Alle interessante wetenswaardigheden, de locatie van de informatiepanelen en de wandel- en fietsroutes zijn te vinden op bijgaand kaartje.

It Fryske Gea

It Fryske Gea (0512) 38 14 48
Postbus 3 info@itfryskegea.nl
9244 ZN Beetsterzwaag www.itfryskegea.nl

Rivier met charme

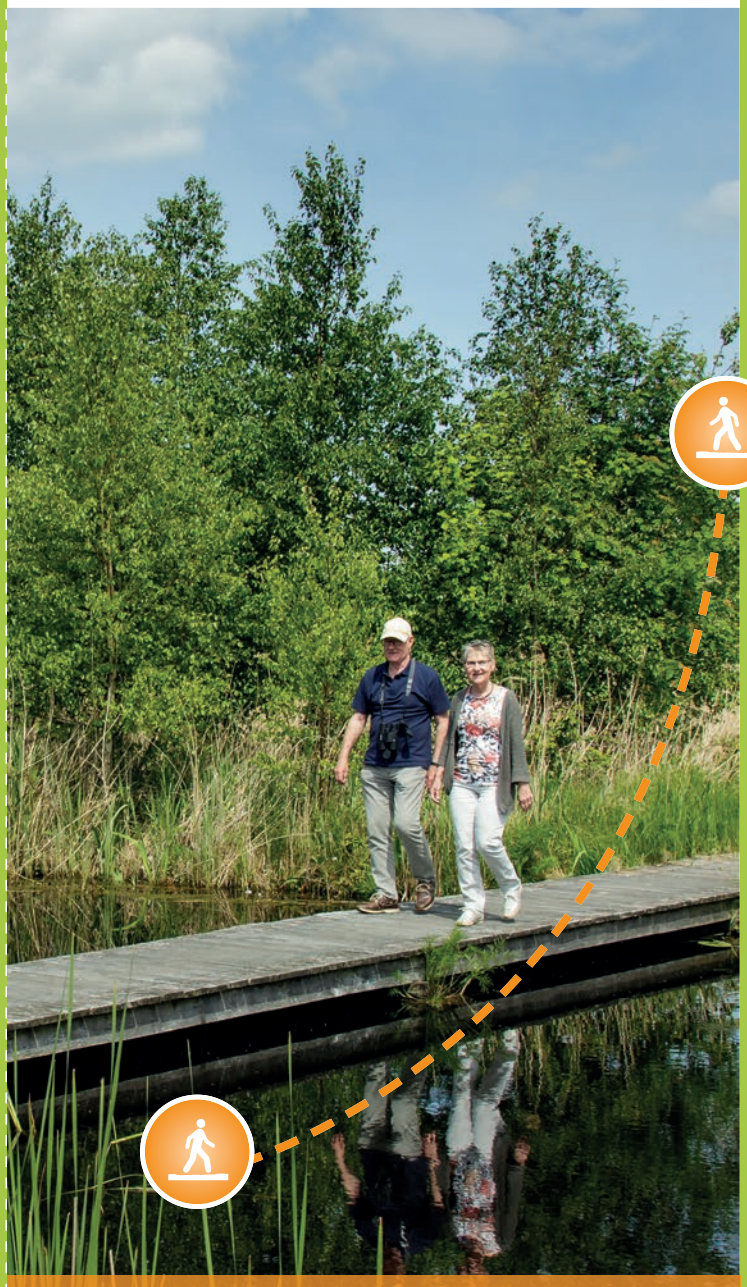

Wandelen op het lied van de Lende

Wandelen op de maat

van het meerstemmige lied van de Lende

Een rivier die geen moment verveelt. De Lende hult zich voortdurend in een nieuwe uitdossing. Het werk aan één van de mooiste beekdalen van Fryslân lijkt nooit af en de natuur profiteert optimaal van de aanpassingen. Grote stukken van het stroomdal bij Wolvega en de aangrenzende 'poolders' zijn opnieuw ingericht.

Het laagveenmoeras dat zich uitstrekt tussen de glooiende oeverwallen, rietvelden en broekbossen laat zich wandelend het best beleven. Otters, libellen in alle soorten en maten, en bijzondere waterplanten gedijen hier. Het meanderende lied van de Lende stemt vrolijk en voedt de 'wanderlust'.

Het is bijna niet voor te stellen, maar op 4 februari 1825 ging Wolvega kopje onder. Een noordwesterstorm joeg het water uit de Zuiderzee het stroomdal van de Lende in. De dijk brak door, het land stond blank. Als reactie op dit onheil kreeg de rivier in de volgende eeuw een steeds strakker korset aangemeten van walbeschoeiingen en kanaaldijken. Meanders werden rechtgetrokken, moerasland ingepolderd.

In 1938 kocht It Fryske Gea het eerste stukje Lendevallei aan om nog iets van het oorspronkelijke landschap te redden. Eind vorige eeuw kwam het herstelwerk in een stroomversnelling. Veel 'poolders' zijn omgevormd tot nieuwe natuur om flora en fauna een steuntje in de rug te geven. De rivier won aan charme.

Tekst: Fokko Bosker, foto's: Fonger de Vlas, Dico de Klein

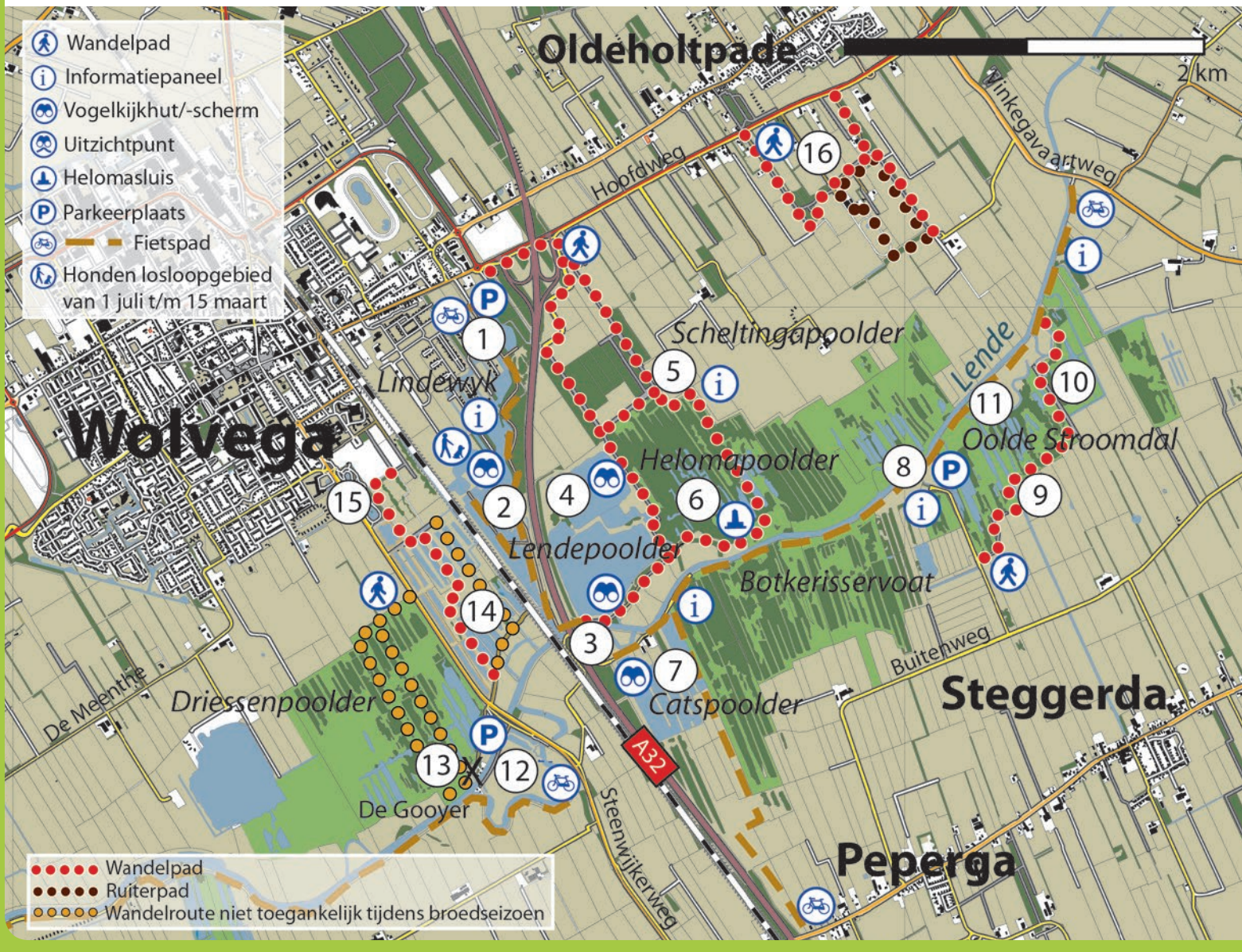

1) Grote vuurvlinder

Het pad Groote Vuurvlinder verwijst naar een icoon onder de vlinders, een kritische soort en buitengewoon zeldzaam. In 1915 ontdekte een schooljongen de vlinder in de Lendevallei. In de waterrijke en moerassige natuurgebieden Rottige Meente en Brandemeer zijn sindsdien kleine populaties vastgesteld, maar die hebben het nog moeilijk. Met zijn opvallende oranje vleugels, met een spanwijdte van zo'n drie centimeter, is de vlinder een fleurige verschijning. De soort is afhankelijk van waterzuring en is daarmee een geschikte graadmeter voor de aanwezigheid van schoon oppervlaktewater en goed natuurbeheer.

2) Natte verbindingszone

Achter de Lindewijk zijn waterpartijen in de Lendepoolder uitgegraven in het patroon van petgaten en legakkers dat ooit het aanzicht van het stroomdal bepaalde. Met de herinrichting van het gebied creëert It Fryske Gea een belangrijke natte verbindingszone tussen de midden- en benedenloop van de Lende. Op de kunstmatig opgeworpen eilandjes huist een kolonie kokmeeuwen. In het voorjaar broeden er visdiefjes, wordt de schuwe blauwborst gespot, als ook libellensoorten zoals de bruine korenbout. Het spoortalud bevat een nestwand voor oeverzwaluwen.

3) Panorama

Vanaf de wandel- en fietsbrug over de Lende is het zicht over de Lende fenomenaal. Met de rug naar de snelweg ontvouwt zich een prachtig panorama. Over een afstand van 9 kilometer tussen de spoorbrug bij Wolvega en de Kontermansbrug bij De Hoeve toont de Lendevallei zich in haar volle schoonheid. De Lendepoolder, Helomapoolder, Scheltingapoolder, Bleekerspoolder, Sickingapoolder aan de linkerhand en de Catspoolder aan de rechterhand ondergingen een metamorfose om het karakteristieke beekdalmilieu te herstellen. Natuur zover het oog reikt.

4) Zandwinplas

In de Lendepoolder, aan de rand van de snelweg, ligt een voormalige zandwinplas die in 1990 in handen kwam van It Fryske Gea. Het gebied is weer ontpolderd en uitgegroeid tot een belangrijke pleisterplaats voor watervogels. Langs het water loopt een breed wandelpad dat doorkijkjes biedt op de plas die wordt omzoomd door rietvelden en broekbossen.

5) Uitkijkpunt Scheltingapoolder

Een mooi wandelpad vanaf de Stellingenweg loopt vanaf de oeverwal van de Lende naar het uitkijkpunt over de Scheltingapoolder. De uitkijkheuvel biedt schitterend uitzicht over de weilanden en het oeroude beekdal dat zo'n 150.000 jaar geleden ontstond onder invloed van de ijsmassa die vanuit Scandinavië tergend langzaam over Noord-Nederland schoof. De heuvel ligt op het punt waar ooit de oever van de Lende lag. De rivier die na het smelten van dikke ijslaag ooit ruim een kilometer breed was. De natte graslanden tussen de bosjes staan in het voorjaar vol met roze pinksterbloemen. Zelfs een enkele heideplant verschijnt in afgeplagde delen van dit gebied. Vaak grazen hier reeën.

6) Helomasluis

Het Helomasluisje is cultuurhistorisch gezien een waardevol element in de Lendevallei. Het waterwerk ligt verscholen tussen de bomen en wordt daardoor gemakkelijk over het hoofd gezien. Eind achttiende eeuw werd de houten sluis aangelegd om het vervoer van turf over de vaart naar de Lende mogelijk te maken. Zo konden de pramen het hoogteverschil in het water overbruggen. Het monument belicht een episode uit de geschiedenis van het landschap: de vervening.

7) Vogelkijkhut

De grote zilverreiger, purperreiger of blauwe reiger, maar ook allerlei soorten eenden, ganzen en andere watervogels laten zich spotten vanuit de vogelkijkhut op de kade van de Catspoolder. De in 2018 geopende hut, een ontwerp van Pieter Jukema, gaat fraai op in het landschap. In de bomen op de achtergrond laten aalscholvers vaak hun vleugels drogen. Ervaren vogelaars kunnen de groenpootruiter of waterral ontwaren in deze kraamkamer van nieuwe natuur. De Catspoolder is vanaf 2012 door It Fryske Gea heringericht tot plasdras natuurgebied. De lepelaar is in groten getale als doortrekker aanwezig. Zee- en visarend worden met zekere regelmaat gespot.

8) Gedenkzuil

De Lende met haar overweldigende natuur vormt een inspiratiebron voor schrijvers, dichters en schilders. Op de kruising van het fietspad langs de rivier en de afslag naar Steggerda herinnert een eenvoudige gedenkzuil aan kunstenaar Rinny Siemersma. Een fijne plek voor iemand die zo van het leven wist te genieten. Vogels kwinkeleren in de bomen, libellen zoemen door de lucht. Het water van de Lende schittert in de zon.

Bruinekorenbout/goudbúkje

Drijvend fonteinkruid/flot bearzerûch

9) Steggerdavaart

De Steggerdavaart is een toonbeeld van wat goed beheer vermag. In het water gedijen waterplanten zoals glanzig fonteinkruid, krabbenscheer en gele plomp, die op hun beurt zeldzame libellen zoals de sierlijke witsnuitlibel aantrekken. Op het bruggetje over de vaart is goed te zien hoe het boven het water wemelt van de libellen die heen en weer zigzaggen op zoek naar prooi of die elkaar belagen in de strijd om een vrouwtje.

10) Moeras

Een smal, zompig, deels verend kuierpad dat it Fryske Gea aanlegde door het veen met broekbos, langs petgaten en rietvelden, voert diep het moeras in. Het smalle pad slingert tussen een lint van poelen met waterlelies. De geur van grasland vermengt zich met de aarden lucht van het veen en het kruidige aroma van wilgen, fluitenkruid en brandnetels. Enkele oude meanders van de Lende zijn opgeschoond. Zij zitten stampvol unieke natuurwaarden, zoals de waterspitsmuis, de grote modderkruiper en de gevlekte glanslibel. Zo voelt de wildernis.

11) Schone rivier

Vanaf het fiets- en voetpad langs het 'Oolde Stroomdal' van de Lende valt er volop te genieten van het zicht op de rivier. De waterkwaliteit is de afgelopen jaren opzienbarend verbeterd. Waar niet lang geleden geen waterplant stand hield, oogt de Lende vandaag de dag als een buitenlandse rivier. De begroeiing met krabbenscheer, groot blaasjeskruid, glanzig- of drijvend fonteinkruid, kikkerbeet, pijlkruid en grote egelskop oogt als een oude schoolplaat uit de eerste helft van de twintigste eeuw.

12) Friese Waterlinie

Van de Blessebrugschans zijn de vroegere contouren hersteld, evenals een stukje van de oude handelsweg waarlangs de Spaanse soldaten en de legers van de bisschop van Münster eind zeventiende eeuw trokken in hun vergeefse poging Fryslân te veroveren. Een korte kuier over de klassieke sterrenschans is de moeite zeker waard. Het verdedigingswerk is onderdeel van de Friese Waterlinie met meerdere schansen in het Tweestromenland van de Lende en de Tsjonger.

13) De Gooijer

Aan de rand van de Driessenpoolder, nog zo'n pareltje in het laagveenmoeras waar een korte rondwandeling doorheen loopt, ligt de pronte poldermolen De Gooijer. Ruim honderd jaar klinkt het gesuis van de wieken, en brengt de achtkante bovenkruier haar saluut aan de Lendevallei. De 'wandelende molen' deed vanaf 1775 dienst in de vervening achter Blesdijke, verkaste vervolgens naar Noordwolde om in 1918 op de huidige plek te belanden. De molen is genoemd naar de laatste beroepsmolenaar, Geert de Gooijer. Als het nodig is pompt hij water het natuurgebied in, of slaat het uit als rietsnijders aan het werk moeten. De Gooijer is daarmee een belangrijke schakel in de rijke cultuurhistorie van het gebied.

14) Veenlandschap herschapen

Tussen het Zwatte Weggien en Wolvega-Zuid is het functionele landschap van de veenontginning met langwerpige waterpartijen en legakkers herschapen. Rechte lijnen domineren, water speelt een hoofdrol in het nieuwe ontwerp. Bij overvloedige regenval dient het gebied als buffer. Gelijktijdig profiteren dieren en planten van het langer vasthouden van het water. Een apart rioolstelsel voert regenwater af naar een bassin met rietvelden die het water zuiveren voordat het op de Lende wordt geloosd. De relatief beperkte begroeiing zorgt er voor dat vogels zoals kuifeenden, kolganzen, kleine plevieren en kieviten zich goed laten observeren. Een struinpad loopt langs de plassen, tussen wilgen, naar een heuvel met uitzicht over het glooiende beekdal.

15) De Nieuwe Aanleg

Park De Nieuwe Aanleg ontstond in 1837 op de tekentafel van Lucas Pieters Roodbaard. De fameuze tuinarchitect was gespecialiseerd in tuinontwerpen volgens de populaire zwierige Engelse stijl, met speelse doorkijkjes, kronkelende paden, spiegelende vijverpartijen en heuvels om het Arcadisch perspectief te versterken. Het park is in 1839 voltooid als werkverschaffingsproject voor de veenarbeiders die na de veenontginning brodeloos waren geworden. De bomen zijn inmiddels hoogbejaard en hebben een monumentale status.

17) Heidehoogte

Op de stuifzanden van de beekdalflanken lagen in vroeger tijden grote heidevelden, waarvan nog een paar restanten over zijn. Vandaar dat dit gebied Heidehoogte heet. Op deze hogere gronden werd gewoond en geboerd.

Majesteit

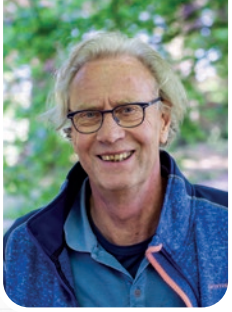

COLUMN

DOOR DOUWE KOOTSTRA

Gek op keningshuzen bin ik net. Sa'n baantsje dat jo erve, 't is in nuvere konstruksje. Der is lykwols ien Majesteit dy't ik heech achtsje en dy't myn uterste soarch krijt: de moer, de keninginne fan myn bijefolken. Oars as by de minsken bepaalt dy keninginne, mei de genen fan de darren (de mantsjebijen), it karakter fan har folk, de wurkbijen.

Al sa'n 45 jier imkerje ik mei de Carnica of Krainer bij, in huningbij út Slovenië dy't foaral bekend stiet om ien belangryk ras-kenmerk: hy is o sa rêstich. It is dus belangryk dat de moer rassuver bliuwt. En dat slagget thús net omdat dêr allerhanne darren fan oare 'merken' omfleane kinne. Dus moat ik om de safolle jier soargje foar farsk mar benammen suver bloed. Dat helje ik net út Argentinië of Dútslân mar út Slovenië. De Carnica keninginnen út 'e omkriten fan Ljubljana meitsje hiel wat kilometers. Alle kearen as ik dat bysûndere reisferhaal fertel, sjogge de taharkers my oan of soe ik mar wat fantasearje. Mar it is stjerrende wier. De keninginne mei it griene stikkerke op har boarststik en dêrop it nûmer 36, dy't no yn 'e Fryske Wâlden foar neiteam soarget, is om de pinksterdagen hinne Europa oerstutsen.

Hoe't soks giet? Ik bestel by de koördinearjend imker yn Grins twa moeren foar fjirtich euro it stik. Hy krijt alle carnicabestellings fan Nederlân binnen, fan 't jier sa'n santich. Dit mailt er nei de jonge beropsimker Lallislav, dy't yn Noard-Slovenië heech yn de Súdlike Alpen - op sa'n 1.700 meter hichte - mar leafst 1.500 bijefolken stean hat. Lallislav soarget by't maitiid dat der flink wat jonge keninginnen binne, dy't dêr, heech boppe de bosken, dalen en bergen, befruchte binne troch rassuvere Carnica darren. Hy ferpakt de jonge moerkes ien foar ien yn in hurdplestik koaike fan 7x4x1 sentimeter. As hofdames reizgje in stik of seis wurkbijen mei. Sy fersoargje Hare Majesteit ûnderweis. It royal dinner is in lytse foarried sûkerdeech, in miks fan poeiersûker en huning. Alle santich koaikes geane yn in stevige doaze mei dêrop de tekst 'Living animals!' Dan bringt ús Sloveense leveransier oer smelle, bochtsjende berchwegen de doaze nei it postkantoar fan Ljubljana. As de bijkes gelok ha, sitte se deselde nachts noch yn it fleantúch nei Amsterdam. Ferfolgens fia it distribúsjesintrum mei 't gewoane pakjestransport nei Grins. Dêr geane sa gau mooglik santich bubbeltsje-enveloppen de doar út. Ien of twa dagen dagen letter goait PostNL sa'n envelop mei it opskrift 'Levende dieren!' yn ús griene bus; in spannend momint. Ha de royals it oerlibbe?

'Wolkom Majesteit! Ha jo in goeie reis hân?' 'No, dat koe better, Kootstra. Dy post yn Nederlân... Yn totaal tsien dagen ûnderweis west. Dikke stress! Mar fierder wol aardich, hear. Ha jo myn paleis op oarder? Ik barst fan de aaikes.'

Myn keninklik hof is no op winterreses, mar ik ha hege ferwachtings fan de maitiid.

Woordzoeker

Bij juist invullen vormen de **zeven** overgebleven letters een woord. Stuur de oplossing voor **1 februari 2020** naar:
It Fryske Gea, Postbus 3,
9244 ZN Beetsterzwaag
of info@itfryskegea.nl

De prijswinnaars krijgen een leuke verrassing toegestuurd.

De winnaars van de vorige puzzel zijn:
Femke en Dennis en T. Hiemstra-v.d. Lei

De oplossing was Klimmer.

1	2	3	4	5	6	7

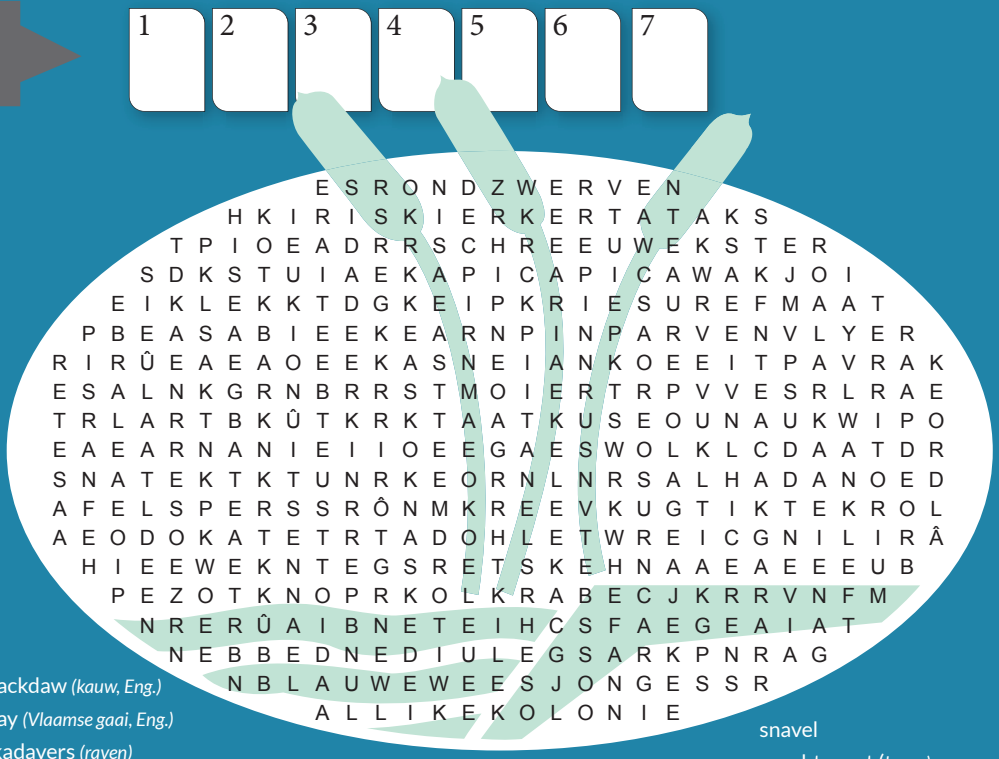

aaseter *(raaf)*
afschieten
afval
akke bûntpoep *(ekster)*
akster *(ekster)*
âldroek *(kraai)*
alleseter *(kauw)*
allike *(Deens,kauw)*
alpenkauw
blauwe weesjonge *(bonte kraai)*
bonte kraai
broeden
broedpaar
bûntakster *(ekster)*
bûntrôk *(bonte kraai)*
dakekster
dikbekraaf
dohle *(kauw, Duits)*
eieren
ekster
granen
holenbroeder *(kauw)*
houtekster *(Vlaamse gaai)*
insekten
intelligent
jackdaw *(kauw, Eng.)*
jay *(Vlaamse gaai, Eng.)*
kadavers *(raven)*
kauw
kevers
kikkers
kolkrabe *(raaf, Duits)*
kolonie
krasgeluiden
krie *(kraai)*
magpie *(ekster, Eng.)*
nieuwsgierig
notenkraker
omnivoor
pest
pica pica *(ekster, Lat.)*
populatie
raaf
rapp *(raaf,Duits)*
ritnaald
roek
rondzwerven *(raaf)*
schreeuwekster
skata *(ekster, Zwe.)*
skiere krie *(bonte kraai)*
skierkert *(bonte kraai)*
skierroek *(bonte kraai)*
snavel
spechtengat *(kauw)*
struikgaai
territorium
vlaamse gaai
vruchten
zwarte kraai

Op *aventoer* yn

GEEF U NU OP!

WWW.ITFRYSKEGEA.NL/EROPUIT

- **Aanmelden? Bel 0511 – 53 96 18 voor activiteiten in de Alde Feanen en voor alle overige 0512 – 38 14 48**
- **Kosten** (tenzij anders vermeld*)**? Leden gratis (ook gezinsleden) niet-leden betalen € 4 (t/m 12 jaar € 2)**

VAAREXCURSIE

Beleef de natuur van De Alde Feanen vanaf het water met de op zonne-energie varende excursieboot 'de Blaustirns'.

* Kosten:
Leden € 6,- (t/m 12 jaar € 3.-)
Niet-leden € 9,- (t/m 12 jaar € 5.-)

Wintergasten en trekvogels spotten
Zaterdag 21 december
10:30 - 13:00 uur
Maandag 23 december
10:30 - 13:00 uur
14:00 - 16:30 uur
Dinsdag 24 december
10:30 - 13:00 uur
Vrijdag 27 december
10:30 - 13:00 uur
14:00 - 16:30 uur
Zaterdag 28 december
10:30 - 13:00 uur
14:00 - 16:30 uur
Maandag 30 december
10:30 - 13:00 uur
14:00 - 16:30 uur
Donderdag 2 januari
10:30 - 13:00 uur
14:00 - 16:30 uur
Zaterdag 4 januari
10:30 - 13:00 uur
14:00 - 16:30 uur

Bij volle maan door de natuur (12+)
Vrijdag 10 januari
19:00 - 21:00 uur
Zaterdag 8 februari
19:00 - 21:00 uur
Maandag 9 maart
19:00 - 21:00 uur

Geniet van de winter vanaf het water
Zaterdag 18 januari
10:30 - 13:00 uur
Zaterdag 25 januari
10:30 - 13:00 uur
Zaterdag 1 februari
10:30 - 13:00 uur
Zaterdag 15 februari
10:30 - 13:00 uur
14:00 - 16:30 uur
Dinsdag 18 februari
10:30 - 13:00 uur
14:00 - 16:30 uur

Donderdag 20 februari
10:30 - 13:00 uur
14:00 - 16:30 uur
Zaterdag 22 februari
10:30 - 13:00 uur
14:00 - 16:30 uur
Dinsdag 25 februari
14:00 - 16:30 uur
Donderdag 27 februari
14:00 - 16:30 uur
Zaterdag 29 februari
10:30 - 13:00 uur
Zaterdag 29 februari
14:00 - 16:30 uur
Zaterdag 7 maart
10:30 - 12:30 uur
Zaterdag 14 maart
10:30 - 12:30 uur
Zaterdag 21 maart
10:30 - 12:30 uur
Zaterdag 28 maart
10:30 - 12:30 uur

SJOUWTOCHT

Mandefjild
Zaterdag 18 januari
10:00 - 15:00 uur
Snertsjouwtocht over de heide
Leden € 5,50 Niet-leden € 9,50
Kinderen: Leden € 5,50 Niet-leden € 7,50

CARPOOLTOCHT

Noard-Fryslân Bûtendyks
Zondag 15 december 10:00 - 13:00 uur
Vogels spotten langs de zeedijk aan de Waddenkust

LEZING

Vismigratierivier Kornwerderzand
Vrijdag 13 december
19:30 - 20:30 uur
'Het neusje van de paling'

NATUURFOTOGRAFIE (vanaf 12 jaar)

Het winterdecor van De Lytse Mear
Zaterdag 11 januari 14:30 - 16:30 uur
De Alde Feanen

Zwerftocht langs de Tsjonger
Zaterdag 1 februari 10:00 - 12:00 uur
Tjongerdellen

Sneeuwklokjes op Landgoed Martenastate
Zaterdag 8 februari 13:30 - 15:30 uur
Park Martenastate

Een winters landschap vlakbij Katlijk
Vrijdag 21 februari 09:00 - 11:00 uur
Ketliker Skar

Stinzenplanten op Landgoed Martenstate
Zaterdag 21 maart 13:30 - 15:30 uur
Park Martenastate

Op pad over het Noarderleech
Zondag 29 maart 9:30 - 12:00 uur
Noard-Fryslân Bûtendyks

WANDELEN

Makkumersúdwaard
Woensdag 11 december
14:00 - 16:00 uur
Zaterdag 14 december
11:00 - 13:00 uur
Zaterdag 11 januari
18:30 - 20:30 uur
Woensdag 22 januari
14:00 - 16:00 uur
Wintervogels spotten
Zondag 9 februari
18:30 - 20:30 uur
Volle maan wandeling
Zaterdag 21 maart
11:00 - 13:00 uur
Ontdek de Makkumersúdwaard tijdens een struintocht

Schaopedobbe
Zaterdag 14 december
10:00 - 12:00 uur
De Schaopedobbe een pingo?
Zaterdag 15 februari
09:00 - 11:30 uur
Te voet speuren naar sporen in de natuur vlakbij Elsloo
Zondag 8 maart
14:00 - 16:00 uur
Bomen over bomen tijdens een wandeling vlakbij Elsloo

Nationaal Park De Alde Feanen
Zaterdag 21 december
15:00 - 17:00 uur
Midwinterwandeling door de natuur
Zaterdag 25 januari
14:00 - 16:00 uur
Loop de winterpracht tegemoet
Zondag 16 februari
14:30 - 16:30 uur
Zondagmiddagwandeling
Zaterdag 7 maart
18:00 - 20:00 uur
Wandelen bij schemer
Zondag 15 maart
14:30 - 16:30 uur
Zondagmiddagwandeling

Taconisbosk
Zondag 22 december
10:00 - 12:00 uur
'Winter'- eindejaarswandeling
Zondag 8 maart
10:00 - 12:00 uur
Het ontluikende Taconisbosk

Ketliker Skar
Zaterdag 4 januari
9.00-11.00
Winterwandeling langs damherten
Zondag 26 januari
9.00-11.00
Winterwandeling langs damherten
Zondag 2 februari
10.30 – 13.00 uur
Wandelexcursie met koffie/thee en huisgemaakte appeltaart ●
Zondag 9 februari
10:00 - 12:00 uur
Winterwandeling
Zondag 23 februari
10:00 - 12:00 uur
Wandelen op zoek naar bloeiende kraaiheide
Zondag 1 maart
10.30 – 13.00 uur
Wandelexcursie met koffie/thee en huisgemaakte appeltaart ●
Zaterdag 14 maart
09:30 - 11:30 uur
'Nieuw leven ontluikt'- wandeling
Zaterdag 28 maart
10:00 - 12:00 uur
Voorjaarsboswandeling

Peazemerlannen
Zaterdag 28 december
09:00 - 16:00 uur
Oudejaarssjouwtocht, inclusief bezoek eendenkooi Eanjumer Kolken

Rysterbosk
Zondag 5 januari
09:30 - 11:30 uur
'Lokkich nijjier'- wandeling
Zaterdag 8 februari
09:30 - 11:30 uur
Loop mee langs het geroffel
Zondag 23 februari
14:00 - 16:00 uur
Wandeling op de grens van winter en voorjaar
Zaterdag 14 maart
09:30 - 11:30 uur
Wandelen door het eeuwenoude Rysterbosk

Buismanskoai Gytsjerk
Zaterdag 8 februari
08:00 - 10:30 uur
Wandel door de mysterieuze eendenkooi

● Kosten:
Leden € 5,-, niet leden € 10,-

Noard-Fryslân Bûtendyks
Zondag 19 januari
13:00 - 16:00 uur
Zaterdag 15 februari
13:30 - 16:30 uur Wandel door een landschap van winter op de kwelder
Zondag 8 maart
13:00 - 16:00 uur
Ontdek het voorjaar op het Wad te voet
Zondag 8 maart
20:00 - 22:00 uur
Wandel de volle maan tegemoet op het Noarderleech

Warkumerwaard
Zaterdag 25 januari
09:30 - 11:30 uur
Wandelen door een ganzenparadijs
Zaterdag 15 februari
09:30 - 11:30 uur
Winterwonderland-kuier
Zaterdag 7 maart
09:30 - 11:30 uur
Voorjaarsfeestwandeling door natuur

Delleboersterheide
Zondag 1 maart
10:00 - 12:00 uur
Voorjaarswandeling

Park Martenastate
Zaterdag 8 februari
10.00 - 11.30 uur
Wandelexcursie sneeuwklokjes en cultuurhistorie

Stinzenplanten ontdekken waarvan vroeger alleen de adel genoot
Zaterdag 7 maart
10:00 - 11:30 uur
Zaterdag 14 maart
10:00 - 11:30 uur
Zaterdag 21 maart
10:00 - 11:30 uur
Zaterdag 28 maart
10:00 - 11:30 uur

Park Huize Olterterp
Zaterdag 7 maart
10:00 - 12:00 uur
Wandelen langs de geschiedenis van landgoed Olterterp

Makkumernoardwaard
Woensdag 25 maart
14:00 - 16:00 uur
Eerste voorjaarstekenen

GROTE STAPPEN VOOR BROED

Winter op het Wad. Jaarlijks ontvangt de waddenkust meer dan een miljoen wintergasten. Over het hele jaar verblijven er zelfs zo'n tien miljoen vogels. Het is een waar vogelparadijs! En toch gaat het slecht met veel wadvogels. Tijd voor actie. Die komt er in de vorm van het waddenfondsproject 'Wij & Wadvogels'.

Tekst: Marrit de Schiffart, foto: Hendrik van Kampen

Het kijkt lekker weg vanaf de zeedijk. Zon in de rug, telescoop in de aanslag en de blik op de Wadden. Chris Bakker, adjunct-directeur bij It Fryske Gea, kan er enorm van genieten. "Prachtich hoe't dy kloften fûgels op jo ta fleane by opkommend wetter. Ik kin der azemleas nei sjen; it oerweldiget my noch hieltyd." En toch, zittend op de zeedijk is er ook altijd dat dubbele gevoel. Als hoofd natuurkwaliteit van de Friese natuurbeschermer weet Bakker als geen ander dat het niet goed gaat met de vogels op het Wad. "Sifers wize út dat it achterút giet. As wy foldwaan wolle oan de Natura 2000 doelstellingen, moatte wy hurd oan 'e slach."

Gehele waddenkust

Dat is nou net wat It Fryske Gea, samen met partners, gaat doen met het project 'Wij & Wadvogels'. Het brede aanvalsplan, gericht op de gehele waddenkust, werd juli 2019 goedgekeurd door het Waddenfonds. Met het project, gecoordineerd door Vogelbescherming Nederland, is de komende drie jaar € 15 miljoen gemoeid. It Fryske Gea neemt twee onderdelen voor haar rekening: het deelproject Peazemerlannen en het deelproject Ferwert en Blija Bûtendyks. Andere delen van het kustgebied worden opgepakt door Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, het Groninger Landschap, Landschap Noord-Holland en de Waddenvereniging.

Investering van € 15 miljoen in aanvalsplan

Ecoloog Bakker is blij met het gezamenlijke project. "Mei dit plan en al dizze organisaasjes is it mooglik om grutte stappen te setten foar de briedfûgels op it Waad." Dat er met zoveel partijen aan de Waddenkust wordt samengewerkt is niet nieuw. De afgelopen jaren werden de omstandigheden van broedende, rustende en foeragerende vogels al sterk verbeterd. Tegelijkertijd werd ook het menselijk genieten van vogels gestimuleerd. 'Wij & Wadvogels' borduurt hierop voort.

VOGELS OP HET WAD

Ruimte voor mens en dier

Beide buitendijkse gebieden waarin It Fryske Gea aan de slag gaat, zijn bijzonder vanwege de groene zomerpolders, de kleurrijke kwelders en de slikvelden. Waar dit 'tussenland' anno 1600 nog tien kilometer breed was, en een schakering van landschappen kende, is het nu veel kleiner en minder gevarieerd. "Wy wolle alle funksjes fan it lânskip weromkomme litte, om sa alle waadfûgels wer de romte te jaan. Tagelyk wolle wy de minsken dy't yn it gebiet wenje of rekreëarje ynformearje oer it belang fan rêst foar de fûgels én de natuer better belibje litte." Dit laatste volgens Bakker zodat meer en meer mensen zich kunnen laten overweldigen door het belangrijkste getijdengebied van Noordwest-Europa!

Wat gaat It Fryske Gea doen?

De projecten van It Fryske Gea worden in 2020 en 2021, buiten het broedseizoen om, gerealiseerd. Het deelproject Peazemerlannen bestaat uit vier onderdelen en het deelproject Ferwert en Blija Bûtendyks uit twee.

Peazemerlannen

- Overgangen maken op de zomerdijk, zodat vee de kwelder kan begrazen. Een begraasde kwelder is aantrekkelijker voor broedvogels; zij houden van kort gras en een kruidenrijke vegetatie. "Yn 2016 kochten wy de kwelder. Om it fee op 'e kwelder loslitte te kinnen moatte se feilich op en ôf kinne. Dêrfoar binne dy oergongen."
- Een voormalig broedeiland van kluten opschonen en ophogen en zo een aantrekkelijk en veilig plekje voor deze vogels creëren waar de vos moeilijk kan komen.
- De zee toegang geven tot een deel van de zomerpolder. Deze ligt inmiddels te laag, een deel is een ondiepe plas geworden waar geen vogels meer broeden. Op een kwart van de zomerpolder krijgt de zee weer toegang, zodat er genoeg slib uit de Waddenzee neerslaat en de polder (over zo'n tien jaar) hoger en aantrekkelijker wordt om te broeden.
- Dit minikwelderlandschap, samen met de bewoners van Paesens-Moddergat, toegankelijker en aantrekkelijker maken voor bezoekers. Een nieuwe rondwandeling (laarzenpad) met informatievoorziening creëren en zo bijvoorbeeld de oude melkplaats (jisker) herkenbaar maken.

Ferwert en Blija Bûtendyks

- Zomerdijkjes aanpassen om begrazing beter te kunnen sturen. De veeroutes moeten hiervoor verbeterd worden. Tegelijkertijd toegankelijk maken voor recreanten. "Hjir wolle wy bygelyks in âld slûske restaurearje, sadat it feiliger wurdt, mar ek moaier foar de minske."
- Eilandjes ('zilte lagunes') realiseren zodat er veilige broedplekken ontstaan waar predatoren niet kunnen komen.

Aankoop hart Heanmar

Met dank aan vele natuurminnende gevers heeft It Fryske Gea in het hart van de Heanmar een stuk grond kunnen aankopen. Het laatste puzzelstukje in een gebied waar weidevogels nog goed gedijen. Met Reinder Prins en Jan Bart Uildriks blikken we terug op een succesvolle crowdfundingsactie waarbij flora en fauna beloond worden.

Tekst: Amber Boomsma, foto: Dico de Klein

Het publiek heeft niet alleen het hart, maar ook de portemonnee laten spreken: actie 'Red de weidevogel' van It Fryske Gea kon rekenen op enkele honderden donaties. In september 2018 begon de crowdfunding-actie en dit najaar kon het aankoopproces van de laatste Heanmar-hectares in gang worden gezet. "Het gaat om zes hectare," vertelt Reinder Prins, hoofd beheer en rentmeester bij It Fryske Gea. "We konden in 2016 al ruim vier hectare kopen van de boer die daar, met een warm hart voor de weidevogels, nog extensieve landbouw bedreef. Voor het resterende stuk land kregen wij het recht van eerste koop, als het beschikbaar zou komen."

Dat moment kwam eerder dan verwacht, want in het voorjaar van 2018 – toen de weidevogels zich net weer nestelden – stierf de betrokken boer. It Fryske Gea zag haar recht op eerste koop als een verantwoordelijkheid. "Om het unieke leefgebied in de Heanmar in stand te houden, was de noodzaak van deze aankoop groot," stelt fondsenwerver Jan Bart Uildriks. "Het gaat namelijk om hectares in het hart van dit natuurgebied, daar wil je liever geen andere activiteiten. Met deze relatief bescheiden aankoop blijven wij een groot leefgebied voor de weidevogels veiligstellen. Het juiste beheer komt immers ten goede aan het hele omliggende natuurgebied."

STELT LEEFGEBIED WEIDEVOGELS VEILIG

Kans om bij te dragen

Hoe bescheiden die zes hectare ook zijn – de complete Heanmar omvat 137 hectare – de kosten die gemoeid waren met aankoop bleken zo stevig dat It Fryske Gea die niet volledig kon opbrengen. Prins vertelt: “De grond is volgens afspraak door twee onafhankelijke taxateurs op waarde geschat en voor een marktconforme prijs aan ons te koop aangeboden. Om de aankoop haalbaar te maken, besloten we via crowdfunding een beroep te doen op onze leden en andere inwoners van Fryslân. Veel mensen maken zich druk om het lot van de weidevogels en hiermee gaven wij ze een kans om daadwerkelijk een steentje bij te dragen.”

De teller van het aantal donaties steeg tot ver boven de driehonderd. “Geweldig dat al deze mensen bereid bleken financieel bij te dragen aan het in stand houden van waardevolle natuur,” zeggen de aangenaam verraste Prins en Uildriks. “Het mooie was dat de gulle giften van het publiek ook twee (anonieme) fondsen inspireerde tot schenkingen. De actie leverde daardoor in totaal bijna 180.000 euro op, een aanzienlijk deel van de koopsom. Wat de crowdfunders daarvoor terugkrijgen? Een stuk maatschappelijke impact. Ze hebben geïnvesteerd in de weidevogels en hun grootste beloning is dat het goed gaat met de flora en fauna in de Heanmar.”

“Hopen dat stijgende lijn van het aantal broedparen doorzet”

Optimaliseren in beheer

Hoe gaat het verder nu de koopovereenkomst is getekend? “Eigendom is de beste manier van natuurbescherming,” stelt Prins. “Als grondeigenaar kunnen wij de situatie ter plekke verder optimaliseren. Bijvoorbeeld door de waterstand te verhogen, zodat de bodem zacht is en wormen dicht aan het oppervlak komen. Verder zorgen wij ervoor dat er in het gebied geen bestrijdingsmiddelen worden gebruikt en dat er weinig bemesting is, zodat er een bloemrijke begroeiing ontstaat waar veel insecten op af komen. Bovendien maaien we laat en gefaseerd, zodat weidevogels een grotere kans hebben om hun eieren uit te broeden en jongen groot te brengen.”

Reinder Prins, foto: Fonger de Vlas

Bij de inzet om de kwaliteit van dit natuurgebied te behouden, werkt It Fryske Gea samen met Staatsbosbeheer – dat een groot deel van de Heanmar beheert – en pachters in de polder, die werken volgens de richtlijnen van de vereniging. Het open landschap maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur en is niet toegankelijk voor publiek. “De Heanmar biedt rust voor vogels en dat willen we graag zo houden,” geven Prins en Uildriks aan. “Er ligt wel een fietspad langs het gebied en buiten het broedseizoen kun je naar een vogelkijkhut wandelen om op afstand te genieten van de vele soorten die er te zien zijn. Nu we ook het hart van het gebied beheren, hopen we dat de stijgende lijn van het aantal weidevogelbroedparen doorzet,” besluit Prins hoopvol.

Tuinteam

BEZOEKERSCENTRUM DE WIIDPLEATS

Bezoekerscentrum Nationaal Park de Alde Feanen bij Earnewâld heeft een prachtige tuin. Hij wordt onderhouden door een klein groepje vrijwilligers. Elke maandagochtend, van april tot en met september, steken zij de handen uit de mouwen. Jitske Wedman en Trees Marra zijn hier beide als vrijwilligster actief.

Tekst: Schrijfburo Terwisscha & Wagenaar, foto's: Fonger de Vlas

Jitske Wedman

Jitske is een natuurvrouw in hart en nieren. De liefde voor de natuur werd haar met de paplepel ingegoten en al van jongs af aan was ze veel buiten te vinden. Door de jaren heen zette ze zich op verschillende manieren in voor de natuur. Waarvan inmiddels al zo'n vijftien jaar als vrijwilligster bij It Fryske Gea. Als natuurgids, maar ook als onbenoemd leider van het tuinteam. "Jitske zal dat zelf niet zeggen hoor!", zegt collega Trees die ook gek is op tuinieren. "Het is ook wel handig als je wat van planten weet als je hier aan de slag gaat," voegt ze toe. "Maar uiteindelijk gaat het er vooral om dat je iets doet dat je leuk vindt."

Niet aanharken

De tuin telt verschillende perken, omrand met muurtjes van oude stenen. Ze staan propvol bloemen en planten. "We planten en zaaien vooral inheemse soorten die bijen aantrekken. De tuin kwam indertijd moeizaam op gang, maar is inmiddels bloemrijk met een goed bedekte bodem," vertelt Jitske die aanvult dat de bedekking voor de nodige voedingsstoffen zorgt. Bovendien is het goed tegen de droogte. "Je moet niet alles netjes aanharken, dat is nergens goed voor."
Ook tussen de stenen muurtjes zitten veel insecten en muizen. "We hadden hier zelfs een keer een wilde eend die een nest bouwde," aldus Jitske.

Beleeftuin

De tuin is niet alleen fraai en goed voor het planten- en insectenleven, maar ook een echte doe- en beleeftuin. Tussen de perkjes staan speeltoestellen waar kinderen lekker op kunnen klimmen en klauteren. Ondertussen leren ze een en ander over de natuur. "Zo vinden ze de bijenkasten die hier staan erg interessant," vertelt Trees die ook een wilgenboog voor de kids maakte die ze geblindoekt mogen verkennen. "Ze kunnen dan van alles voelen, zoals water of zand. Zo komen ze letterlijk in aanraking met de natuur," aldus Jitske.

Gezellig

Het team werkt hard om de tuin, in harmonie met de natuur, te onderhouden en aantrekkelijk te houden voor jong en oud. Bovendien hebben de vrijwilligers het erg gezellig met elkaar. "Als we binnen aan de koffie zitten, vergeten we weleens dat er nog wat moet gebeuren," grinnikt Jitske. "Ja, ik ben dan vaak de eerste die maar weer gaat staan," zegt Trees lachend.

Extra handen

Het tuinteam kan nog wel een paar extra handen gebruiken bij het tuinonderhoud. Groene vingers? En lijkt het je leuk om het team te komen versterken? Meld je dan nu aan door een mail te sturen naar e.delgrosso@itfryskegea.nl

HUISVESTING VLEERMUIZEN

OP HISTORISCHE PLEK IN KETLIKER SKAR

Ze steken hoog boven het maaiveld uit. De drie langgerekte vleermuisonderkomens in het Ketliker Skar. Ze herinneren aan de belangrijke wapendroppingen in dit prachtige natuurgebied tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Tekst: Henk Dilling, foto's: Dico de Klein

In 2020 viert ons land 75 jaar vrijheid. Voor It Fryske Gea is dit aanleiding de oorlogsverhalen in haar natuurgebieden te verzamelen en zichtbaar te maken. De neergestorte Lancaster in De Alde Feanen is daarvan een voorbeeld. Maar er zijn veel meer locaties die herinneringen oproepen aan de bezetting, bijvoorbeeld het Ketliker Skar.

Jachtslot

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was het gebied in bezit van de familie Van Bieruma Oosting die op het landgoed Oranjewoud woonde. De familie benutte het bos voor de jacht en de houtproductie. Enkele boeren beheerden de weilanden en het naastgelegen heideterrein. Het monumentale jachtslot, dat in het bos staat, diende als uitvalsbasis voor de jachtpartijen.

Hetzelfde slot werd in de oorlogsjaren gebruikt door het verzet. Er werden onderduikers ondergebracht en er stond een radio. "Het Friese verzet had deze plek ook uitgezocht voor wapendroppingen," vertelt medewerkster cultuurhistorie en erfgoed van het Fryske Gea, Stefien Smeding. "Er vonden drie succesvolle wapendroppingen plaats. Daarbij zijn met parachutes tweeënzeventig wapencontainers en zes manden met proviand gedropt. Dat is bijzonder, want niet iedere wapendropping in Fryslân was even succesvol. Het waren gevaarlijke, spannende en noodzakelijk operaties, uitgevoerd in het holst van de nacht. Het verzet had dringend wapens nodig voor de bevrijding van Fryslân. Vijfenzeventig jaar later hebben we het verhaal van het droppingsveld zichtbaar gemaakt in het landschap."

Oorlog en ecologie

Gezocht is naar een symbool dat past bij de historische plek, bij de beleving van de nacht en bij de kwetsbaarheid van de mens die zijn leven waagt voor de vrijheid. Dat symbool werd de vleermuis. Stefien vertelt waarom: "Vleermuizen vliegen 's nachts uit om voedsel te zoeken. Overdag zoeken ze een beschutte plek om te rusten. Dat doen ze vaak in groepen en dat maakt ze kwetsbaar. Eigenschappen en gedragingen die passen bij de activiteiten van de mensen die betrokken waren bij de wapendroppingen." Architect Nynke Rixt Jukema maakte een ontwerp dat genoemd verhaal symboliseert én ecologisch van belang is. In het weiland, waar het verzet destijds in afwachting uren naar de hemel tuurde, zijn drie droppingskokers geplaatst. Met in elke koker een vleermuisonderkomen. De kokers staan ruim drieënhalve meter boven het maaiveld op een paal. Voor vleermuizen de geschikte hoogte om in te vliegen.

Klimaatzones

Elke vleermuiskoker bevat verschillende kamers, met verschillende 'klimaatzones' (buiten-, midden- en binnenschil), waartussen ze heen en weer kunnen bewegen. Afhankelijk van de temperatuur en het jaargetijde zoeken ze de ideale schil op. In het Ketliker Skar gesignaleerde vleermuissoorten zijn de gewone dwergvleermuis, de laatvlieger, de meervleermuis en de rosse vleermuis.

Stefien tot slot: "Op zaterdag 23 november was het precies 75 jaar geleden dat de laatste succesvolle dropping plaatsvond. Met een kleine ceremonie hebben we de vleermuisonderkomens en het verhaal van de wapendroppingen aan het publiek gepresenteerd. Een mooie ode aan het verleden en de natuur."

Bijzondere

Gelukkig was de herfst dit jaar helemaal wat je van een herfst verwacht, heerlijk koel en nat! Werden er in de zomer erg weinig reptielen gesignaleerd, in september en oktober kwamen er toch nog enkele waarnemingen binnen. De paddenstoelenexplosie kan ook niemand zijn ontgaan. Het leek wel alsof alle paddenstoelen op hun kans hadden liggen wachten! De enorme rijkdom aan vormen en kleuren sprak menigeen tot de verbeelding.

Op de Delleboersterheide werden op 14 september zes levendbarende hagedissen gesignaleerd, waarvan één volwassen dier. Ondanks de droge zomer kreeg deze hagedis dit jaar toch een behoorlijk aantal jongen. Ook bij de Catspoele werden twee exemplaren aangetroffen, waaronder een jong.

Roofvogel- en uilenjaar

2019 is een goed muizenjaar. En daarmee gewoonlijk ook een goed roofvogel- en uilenjaar, met omvangrijke en vaak ook meerdere legsels. Ontmoetingen met uilen zijn dan minder zeldzaam. Bij het appartement van A. Koers in Aldegea, dichtbij de Headamskampen, stapte op 7 september een jonge ransuil rond. Hij was nog in donskleed en kon dus nog niet vliegen. Met gepaste afstand maakte mevrouw Koers een foto van het jonge uiltje.

Ransuil/hoarnûle, foto: A. Koers

Ook K. de Ruiter zag op 4 juli twee ransuilen in zijn achtertuin in Wolvegea 'roesten' in een boom. Onze collega H. Jager overkwam hetzelfde toen hij plotsklaps enkele roestende ransuilen uit een eikenboom op de Liphústerheide zag opvliegen. Net toen hij onder de boom door liep.

Positieve effecten muizenpiek

Naast uilen en roofvogels profiteren ook reigers en ooievaars van de muizenaantallen. Eind augustus zag M. Hofkamp een groep van meer ruim vijftig ooievaars boven Petgatten de Feanhoop cirkelen. Waarschijnlijk maakte deze groep zich klaar voor de doortrek richting Afrika.
Indirect heeft de muizenpiek hoogstwaarschijnlijk een positief effect gehad op het broedresultaat van weidevogels en andere grondbroeders. Hun predatoren, zoals ooievaars, vossen en steenmarters, hadden genoeg aan de muizen en lieten eieren en kuikens vaker met rust.

Oog in oog

Dhr. P. Wiersma gaat op een doordeweekse dag geregeld naar park 'De Overtuin' in Oranjewoud. Dit is geen natuurgebied van It Fryske Gea, maar het is aardig te melden dat hij op een mooie septemberdag oog in oog stond met een ringslang die zich verraadde door het geritsel van dorre bladeren. De ringslang bleef een ogenblik roerloos liggen. Net lang genoeg voor een mooi plaatje

Ringslang, foto:P. Wiersma

Indische gans

Eind augustus zat een Indische gans tussen een groep grauwe-, brand- en Canadese ganzen op de Warkumerbûtenwaard. Onze collega D. de Klein wist er een mooie foto van te maken. Langs de Fryske Iselmarkust worden jaarlijks waarnemingen van Indische ganzen gedaan. Sinds 1986 broeden ze ook structureel in Nederland. Wel gaat het nog steeds om lage aantallen, zo'n honderd paar in totaal.

De Indische gans schijnt één van de hoogst vliegende vogels ter wereld te zijn. Het gemeten hoogterecord staat op 7.290 meter! De Indische gans is er op toegerust om te kunnen vliegen bij lage luchtdruk en onder koude omstandigheden. In vergelijking met andere ganzen heeft hij een groter vleugeloppervlak, een efficiëntere zuurstofopname en kan hij zijn warmte beter vasthouden. Dit alles is nodig om in het najaar over de Himalaya te vliegen naar natte gebieden in Zuid-Azië.

Indische gans/Yndyske guos, foto: Dico de Klein

waarnemingen

door Sytske Rintjema en Mark Hilboezen

Paddenstoelen uitbraak

We kunnen dit jaar niet afsluiten zonder iets te zeggen over het fantastische paddenstoelenseizoen dat deze herfst losbrak. Terwijl de natuur het regentekort van het afgelopen seizoen probeerde te compenseren, met veel forse regenbuien, bleef het warm voor de tijd van het jaar. Ideale omstandigheden voor paddenstoelen. Het leek alsof alle soorten hierop hadden gewacht. Ze kwamen tegelijk tevoorschijn. Grote groepen vliegenzwammen, eekhoorntjesbrood en andere boleten, reuzenzwammen, diverse soorten inktzwammen, wasplaten, russula's, porseleinzwammen, ridderzwammen, sponszwammen, gele knolamanieten, koraalzwammetjes, trilzwammen en satijnzwammen, fopzwammen, bundelzwammen en parasolzwammen en diverse soorten bovisten. We kunnen er niet over uit! Op facebook, en andere sociale media, plopten de mooiste foto's op. De collage hiernaast is gemaakt door collega Dico de Klein.

Slangen en kikkers

In het Easterskar troffen R. de Jong en J. Melis op een warme zaterdag begin september, na een zomer met erg weinig slangenwaarnemingen, een adder en vier ringslangen aan. Waaronder twee jongen en een gevlekt exemplaar. Dezelfde dag signaleerden ze in hetzelfde natuurgebied vier kikkersoorten: de bastaardkikker, de bruine kikker, de heikikker en de meerkikker. De laatste wordt ook wel grote groene kikker genoemd.

Uitgebreide gangenstelsels

E. Tijsma zag tijdens een fietstocht over de Hege Warren, ten zuiden van De Alde Feanen, een donkere, behaarde zwemmer in een sloot. Na snel een paar foto's te hebben gemaakt, bleek het een woelrat te zijn. Dit zoogdier komt voor in waterrijke gebieden en is minder bekend dan waterzoogdieren als bevers, otters en muskusratten.

De woelrat eet voornamelijk plantenmateriaal, zoals stengels en wortels. De uitstekende zwemmer is zowel overdag als 's nachts actief. Hij graaft in oevers uitgebreide, ondergrondse gangenstelsels, tot wel honderd meter lang, met voorraadkamers en nesten.

Zwaluwenwand

De zwaluwenwand in de Makkumer Súdwaard wordt vanaf het begin nauwlettend gemonitord door H. Spruyt. Onder andere met een gecamoufleerde camera. In april vertrokken de oeverzwaluwen korte tijd. Mogelijk vanwege de kou. Gelukkig kwamen ze eind april terug. In mei hadden ze 248 nesten gemaakt, een redelijk stabiel aantal ten opzichte van voorgaande jaren. Wel was er dit jaar sprake van predatie. Een vos groef vierenveertig nesten uit. Volgend jaar zullen we de voet van de wand steiler maken, zodat de vos er niet zo makkelijk bij kan. Opvallend was dat er dit jaar veel teken op de zwaluwkuikens zaten. Dit komt vaker voor, er is zelfs een tekensoort in gespecialiseerd, de oeverzwaluwteek. Bij voldoende voedselaanbod (insecten) kunnen de kuikens wel tegen een stootje, al blijft het natuurlijk wel erg vervelend.

Wijngaardslakken

H. Bosma was begin augustus in het boskje Jonkerslân langs de Bontebokslaan, een recente aanwinst van It Fryske Gea, krabbenscheer in kaart aan het brengen. Langs deze oude boswal leven, tussen puin en stenen van een oude brug, al tientallen jaren wijngaardslakken. Dit is de grootste slak van Nederland met een bol huis van vijf centimeter groot. Deze slak kan wel vier tot vijf jaar oud worden. Hij komt in ons land vooral in Zuid-Limburg en de Hollandse duinen voor waar de bodem kalkrijker is. Dat hij in Jonkerslân overleeft, heeft alles te maken met het aanwezige puin, het schelpenpad en de relatief vochtige omgeving onder het puin, in de schaduw van de oude boswal.

Wijngaardslak/wyngertslak, foto H. Bosma

Buiten de natuurlijkere biotopen komt de wijngaardslak al eeuwen voor op landgoederen waar hij is uitgezet. De soort wordt beschouwd als inheems, maar is waarschijnlijk door de Romeinen hier naartoe gebracht voor consumptie. Dankzij de inheemse status is de slak beschermd volgens de Wet Natuurbescherming. Hij mag dus niet worden geraapt voor consumptie.

Dankzij:

NATIONALE POSTCODE LOTERIJ

Realisatie Vismigratierivier van start

Door de aanleg van de Afsluitdijk werd ons land veiliger. Maar de 32 kilometer lange dijk vormt ook een barrière voor miljoenen trekvissen. Trekvissen hebben namelijk zoet én zout water nodig om op te groeien en zich voort te planten. Mede dankzij de Nationale Postcode Loterij kon een innovatief plan voor de vismigratierivier worden ontwikkeld.

In 2020 start de bouw van de kilometerslang slingerende rivier voor vissen, dwars door de Afsluitdijk. Deze unieke oplossing zorgt voor een natuurlijke overgang en draagt zo bij aan een betere visstand in Waddenzee en IJsselmeer.

Met steun van de Nationale Postcode Loterij werd ook het beleef-concept Blije Vis ontwikkeld, dat inmiddels wereldwijd symbool staat voor vismigratie. De Blije Vis maakt de dynamiek van eb en vloed en het onderwaterleven in de Vismigratierivier zichtbaar. Ook is er op Kornwerderzand een interactieve beleefexpositie ingericht in het Afsluitdijk Wadden Center. Dit centrum is een prachtige startlocatie voor het beleven van Werelderfgoed Waddenzee.

Deelnemers aan de Nationale Postcode Loterij bedankt!